

etiam significare potuit Christus per illud verbum : *Non jurate omnino*, id est, sive verum, sive falsum sit, quando non est necessarium. Et hanc interpretationem significat Cornelius Papa, Epist. 2 ad Rufum Episcopum, dicens prohiberi incanta juramenta ; et pro eadem refert Castro supra, et ex illo Aragon. super dictum art. 2 D. Thomae, Chromatium Papam, libello super quintum et sextum caput Matt. ; sed in serie Pontificum non inveni aliquem hujus nominis ; voluerunt ergo referre Chromatium Aquileiensem, qui per errorem in aliquibus antiquis impressionibus inscribatur Episcopus Romanus, ut refertur in 2 tom. Bibl., in Conciione Chromatii, in 5 caput Matth., ibique solum dicit voluisse Dominum per illa verba, et usum jurationis, et consuetudinem humani erroris auferre. Eamdem expositionem indicat Bonav., in 3, d. 39, art. 2, q. 1, ubi ponderat non dixisse Christum : *Omnino non jurate*, quia noluit simpliciter juramentum prohibere, sed ut non omni modo, nec sine omni causa juretur. Sed licet doctrina sit vera, tamen ponderatio non est magni ponderis, ut bene ibidem notavit Gab., q. 1, quia istae regulæ dialecticæ non sunt accommodandæ ad communem et ordinarium modum loquendi, nedum ad sermonem Christi et Scripturae sacræ. Unde sine dubio illa locutio : *Nolite jurare omnino, eadem est cum illa : *Omnino non juretis*, et eumdem sensum reddit in communi sermone ; tamen, ut continet præceptum, cedit prohibitio super omne juramentum incautum, seu non necessarium.*

17. Addimus autem Christi verba non tantum præcepti interpretationem continere, sed etiam admonitionem et consilium vitandi frequentiam jurandi, non solum illicitam, sed etiam licitam, ne per illam facile deveniatur ad illicitam, juxta illud Eccles. 23 : *Jurationi non assuescat os tuum*, multi enim casus in illa ; et infra : *Vir multum jurans replebitur iniquitate*. Atque in hoc sensu intelligendi sunt Patres, quando dicunt Christum prohibuisse frequentiam jurandi propter periculum, et non tantum propter malitiam actus, quos refert Maldonat., Matthæi 5. Quorum tamen sententiam non probat, sed sine dubio probanda est, nam illi non ignorarunt frequentiam jurandi sine necessitate, prohiberi, non tantum propter periculum, sed etiam quia in se mala est ; sed ultra ad hoc addiderunt, prohibuisse Christum saltem cum consilio frequentiam jurandi etiam licitam propter periculum, ne proveniatur ad illicitam. Et hoc

significavit ibi D. Thomas, dicens ex sententia Aug., Gregor. et Origenis : *Non omnino jurare prohibuit, sed occasione perjurii, quod perfectius est docuit* ; et idem sensit Aug., l. 1 de Serm. Dom. in monte, c. 17, et clarius in Epist. 154 ad Publicolam, et refertur in c. 3, 22, q. 1, quod sic habet : *In novo Testamento dictum est ne omnino juremus, quod mihi non propterea dictum videtur, quia verum iurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est, a quo longe nos esse voluit, qui omnino ne juremus, admonuit* ; sentit ergo admonitionem Christi fuisse de vitando etiam lictio juramento, nisi fuerit ita necessarium, ut sine peccato vitari non possit. Recte autem vocavit admonitionem, quia quoad hoc consilium fuit, et non præceptum. Et in eodem sensu dixit Antiochus Abb., hom. 63, dixisse Christum, omnino ut ne juremus, quæ verba inferius per haec interpretatur, quasi a Christo dicta : *Vos autem, qui fidem, quæ in me est, non gravati estis amplecti, quibus dedi potestatem filios Dei fieri regeneratis jam ab Spiritu Sancto, vos, inquam, adhortor omnino ut ne juretis* : nam verbum *adhortor*, consilium magis indicat quam præceptum.

18. Et ex his sufficenter etiam responsum est ad locum Jacobi. Locus autem Osee 4 non est ad rem, nam ibi non prohibit Dominus jurare per Deum vivum suis fidelibus et cultoribus, sed illis, qui ad colenda idola declinaverunt, prohibit ut non jurent per Deum vivum, nam sie jurando majus idolatriæ crimen committerent, nam intendebant jurare per Deum illum quem colebant, et ideo sic jurando profitebantur idolum suum esse Deum vivum. Ita fere Theodoreus et Lyranus ; vel certe nobilat Deus nomen suum usurpari a cultoribus idolorum, quorum os non poterat non esse pollutum falsorum Deorum memoria et commemoratione, ut placuit Hieronymo et Cyrillo. In loco autem Zachariae, manifeste est sermo de jurante in nomine Dei mendaciter, ut paucis inferioris declaratur.

19. *Patrum explicatio*. — Ad testimonia autem Patrum, qui interdum videntur docere omne juramentum esse Christianis prohibitum, et in hoc constituere differentiam inter legem veterem et novam, Castro supra fatetur Hieronymum et Theophylactum in hoc errasse. Unde a fortiori idem diceret de Chrysostomo, quia Theophylactus tantum sententiam Chrysostomi breviter complectitur. Unde facilius diceret de Tertulliano et Origene, qui gravius in aliis errarunt. Respondet ergo auctoritati illo

rum Patrum præferendam esse Augustini et aliorum, vel potius totius Ecclesiæ auctoritatem. Quæ responsio satisfacit quidem (si necessaria est), mihi autem verisimile non est dictos Patres locutos fuisse in sensu contrario doctrinæ fidei, quia credibile non est illam ignorasse etiam eo tempore, quia existimo semper in Ecclesia fuisse usum juramenti in rebus necessariis, ut ex Paulo manifestum est. Item Clemens Papa eodem modo loquitur, et non est verisimile loqui in sensu erroneo, etiam materialiter. Denique Augustinus suam doctrinam tradidit, non ut novam, sed ut indubitatam in Ecclesia. Itaque quando Patres simpliciter dicunt esse prohibitum, fortasse utuntur verbo *prohibendi* late, ut complectitur et præceptum et consilium, nam interdum solent consilia sub lege vel mandato comprehendendi ; et in hoc sensu subsistere etiam potest differentia inter legem veterem et novam ; nam, licet abstinentia jurandi semper et in omni tempore fuerit melior, quandiu aliqua necessaria occasio non obligat sub præcepto, nihilominus consilium de hac re non fuit scriptum in lege veteri, fuit tamen nobis datum a Christo Domino.

20. *Alia explicatio*. — Vel etiam dici potest prædictos Patres, quando affirmant esse prohibitum et illicitum juramentum, intelligere de juramento, quod propter se tantum profertur, et putatur non malum, solum quia est prolatio Dei, et quædam fidei ejus protestatio. In quo sensu solet esse quoddam proverbiū blasphemum perditorum hominum, qui ut suam consuetudinem jurandi excusent, dicunt : *Qui bene (id est multum) jurat, bene credit*, quod referunt et merito reprehendunt Soto et alii. In eodem ergo sensu damnant Patres usum jurandi, et simpliciter ut illicitum reprehendunt. Per hoc tamen non excludunt quin juramentum usurpatum ut medium ad suum finem, quando oportet, licitum sit, nunquam enim hoc negant, quamvis non semper exceptionem declarent, quia non erat necessarium. Nam etiam Christus Dominus illam non expressit, sed simpliciter locutus est ; quia ex natura ipsius præcepti erat satis nota, ut Soto advertit ; et fortasse illam Sancti omitunt, quia reprehendunt homines assuefactos et propensos ad jurandum, quos non oportebat docere, quod aliquando jurare debeant, sed simpliciter quod jurare non debeant, nam per se clarum est illud intelligi, nisi ubi præceptum obligarit.

21. *Diluvunt rationes oppositæ*. — Ad primam rationem, in qua assumitur impossibile

esse homini facere ut Deus testificetur quod ipse dicit, respondeo duplice posse esse sensum illius sententiæ. Unus est, non esse in potestate hominis facere, ut Deus propria voce, et quasi lingua, seu signo peculiari et sensibili, statim ostendat an sit verum quod dicitur, et in hoc sensu verum est antecedens ; negatur vero consequentia, quia juramentum non in hoc sensu profertur, ut vel qui illud profert, se obliget ad impetrandum a Deo tale signum ; vel qui audiunt, illud expectent ; vel si non exhibeatur, reputent falsum quod juratur ; talis enim juratio temeraria esset, et tentans Deum, nisi ex peculiari instinctu Spiritus Sancti fieret, juxta superiori tractata de tentatione Dei. Alius ergo sensus illius antecedentis esse potest, non esse in potestate hominis ita afferre Deum in testem, ut eo ipso teneatur majori et religiosa obligatione ad dicendum verum, quam absque juramento teneretur, et sic negatur assumptum, quia ad peculiarem reverentiam Deo debitam spectat, ut nomen ejus in vanum non assumatur, et ideo ex via assumptionis divini nominis animo implorandi testimonium ejus sequitur haec obligatio. Et hoc sufficit ad utilitatem juramenti, nam inde oritur, ut res sic confirmata majorem apud homines auctoritatem et credibilitatem habeat. Addit etiam D. Thomas, d. q. 89, art. 2, ad 3, certum esse testimoniū Dei nunquam esse defuturum ; nam, licet illud non statim præbeat, saltem dabit illud, quando illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium ; hoc autem ideo nunc confert ad confirmationem, quæ in præsenti fit per juramentum, quia sub hac fide et timore Dei proficeri debet.

22. Ad secundum dicemus latius in sequentibus, petuntur enim in illo due difficultates pertinentes ad finem juramenti, de quo infra dicemus. Ad tertium, respondetur solum probare non esse facile, nec sine magna cautela jurandum, ac subinde esse consilium nunquam jurare, nisi ubi justitia, obedientia, vel charitas obliget. Quomodo autem in consuetudine jurandi possit esse peccatum, dicemus libro 3.

CAPUT III.

UTRUM AD HONESTATEM JURAMENTI VERITAS, JUSTITIA ET JUDICIUM REQUIRANTUR ?

1. *Prima assertio*. — Certa et communis assertio est, juramentum, ut licitum sit, tres illas

conditions habere debere, quas tres comites juramenti vocant. Ita docet D. Thomas, d. q. 89, art. 3, et ibi omnes expositores, et reliqui Theologi in 3, d. 39, cum Magistro ibidem; et Canonistæ in c. *Animadvertisendum*, 22, q. 2; et probatur ex illo Jerem. 4: *Jurabis, Vivit Dominus, in veritate, et in iudicio, et in justitia*, addito commentario Hieronymi dicentis: *Animadvertisendum, quod juramentum hos habeat comiles, veritatem, iudicium et justitiam*; et idem tradidit Edmund. Cantuar., in Spec. Ecclesiæ, c. 31, tom. 5 Biblioth.; et Anast. Nicæ., ex Basilio, l. Quæst. Sacrae Scripturae, q. 73: *Sit nomen Dei tibi venerandum, in veritate solum appellatum, et in necessitate, et rebus magnis*. Ut autem has conditions et rationes earum explicemus, duo dubitari possunt: unum est, an hi comites in omni juramento requirantur; secundum est, an sufficiant.

2. *Secunda assertio, in omni juramento necessariam esse veritatem.* — Dicendum ergo secundo est in omni juramento ad honestatem ejus necessariam esse veritatem. Hoc est de fide certum, et lumine naturali notum. Primum patet, quia hac ratione perjurium maxime in Scriptura prohibetur, Levit. 19, et Zachar. 5, dicitur damnatos esse omnes, qui jurant mendaciter; et hinc facile probatur secundum. Primo, quia hoc præceptum inter moralia et naturalia datur, Exod. 20. Secundo, quia finis juramenti est confirmatione veritatis, ut sumitur ex Paulo, ad Hebraeos 6; ergo defectus veritatis est direcet et maxime contrarius fini juramenti, et prorsus destruit et enervat auctoritatem ejus; ergo omnino etiam destruit ejus honestatem. Tertio, per juramentum Dens in testem adducitur tanquam prima et infallibilis veritas; ergo solum debet ad veritatem confirmandam adduci, alioquin injuria illi fit; atque ita hæc assertio nullam habet difficultatem, præsertim in juramento assertorio. Quanta vero culpa sit delinere in hac conditione juramenti, et quibus modis committi, aut excusari possit, dicemus in l. 3, tractando de Perjurio.

3. *Duplex intentio in juramento.* — Circa juramentum autem promissorium jam dictum est, duplum veritatem in eo inveniri, unam de præsenti, alteram de futuro, et priorem appellari posse veritatem dicti, posteriorem autem facti: quoad priorem ergo veritatem, hanc etiam juramentum habet in ratione assertorii, nam qui promittit in præsenti, affirmat se habere animum et propositum imple-

di quod promittit; unde in hac parte æqualiter, et eodem modo postulatur veritas in hoc juramento, quo in assertorio, et ob easdem rationes, quia revera quoad hoc assertorum est. Deerit autem talis veritas, si quis promittat cum juramento, sine proposito implendi quod promittit, quia falsam assertionem juramento confirmat. Idemque erit, si quis ita juret, sciens se non habere, neque habiturum potestatem ad impletum quod promittit, quia cum tali scientia non stat propositum adimplendi promissum. Quoad posteriorum veritatem, quia sic jurans promittit se facturum tallem rem, ideo ibi etiam intervenit propositio de futuro, hoc faciam, cuius veritas pendet ex facto futuro, et ideo hæc etiam veritas postulatur ad honestatem talis juramenti: quia etiam ad illam confirmandam inducitur, et ad hoc divina auctoritas interponitur, et inde oriatur specialis obligatio hujus juramenti ad factum futurum, de qua obligatione in 2 libro ex professo dicendum est, et de illius transgressione in 3; et ideo de hoc comite juramenti hæc in præsenti sufficiunt.

4. *Tertia assertio, in omni juramento necessariam esse justitiam ex parte materiae.* — Dico tertio: in omni juramento, ad ejus honestatem necessaria est justitia ex parte materiae quæ juramento confirmatur. Nomine justitiae, in hac conditione seu comite juramenti, intelligi debet non solum particularis justitia, sed etiam generalis, prout de omni virtute dicitur, ita ut idem sit materiam juramenti debere esse justam, quod debere esse honestam. Hæc autem conditio sic explicata facile probatur de juramento promissorio, quia, ut infra videbimus, nisi sit de re honesta, non obligat, et ideo inique fit; ergo ut juramentum promissorium sit licitum, necessarium est ut sit de re honesta. Nomine autem rei honestæ intelligitur, quidquid honeste et studiose impleri potest, de quo hic plura non dicimus, quia postulant prolixam disputationem de juramento promissorio in sequenti libro tradendam.

5. *Dubium.* — De juramento autem pure assertorio dubitari potest, an ad rectitudinem seu honestatem illius hæc conditio necessaria sit; et ratio dubitandi est, quia licet facere prava turpe sit, tamen scire illa non est turpe; ergo neque illa narrare aut testificari turpe est; ergo neque illa juramento confirmare de se malum est; ergo per se loquendo ad integrum bonitatem juramenti assertorii non est necessarium, ut materia ejus sit honesta, ne-

CAP. III. UTRUM AD JURANDUM, VERITAS, JUSTITIA ET JUDICIVM REQUIRANTUR. 453

que est per se indecens afferre Deum in testem assertionis facti turpis; et confirmatur, nam testes, qui de adulterio vel homicidio testificantur, licite jurant, quamvis de re turpi testimonium præbeant. Propter hoc Cajetanus, in d. art. 3, docet conditionem hanc, relatam ad rem, quæ juratur, non requiri in juramento assertorio, sed tantum in promissorio; si autem referatur ad causam jurandi, sic requiri etiam in juramento assertorio: quod etiam videtur indicare D. Thomas ibi, ad 2; cum enim dixisset veritatem et justitiam pertinere ad rem de qua juratur, subiungit: Quamvis posset dici, quod justitia pertinet ad causam, per quam juratur. Et declaratur bene in exemplo adducto, nam qui propter servandam justitiam jurat circa turpe factum, licite facit; qui vero occultum factum turpe proximi sine justa causa revelat, juramento abutitur, et illicite jurat, quia deest causa justa, quamvis factum ejusdem rationis, vel fortasse idem quasi materialiter sit.

6. *Ad honestatem juramenti assertorii non esse necessariam honestatem in materia remota.* — *Solvit dubium.* — Addere vero possumus, etiam in juramento assertorio requiri hanc conditionem justitiae, seu honestatis ex parte materiae juramenti; duplum enim distinguo materiam juramenti: unam proximam, et aliam remotam; proximam appello assertionem ipsam, nam illa est, in quam immediate cadit juramentum; remotam voco rem, aut factum, de quo est assertio; sicut in sacramento pœnitentiae, peccata dicuntur materia remota sacramenti, confessio autem proxima. Dico ergo ad honestatem juramenti assertorii non esse necessariam honestatem in materia remota, quod bene probat ratio dubitandi proposita cum exemplo adjuncto. Nihilominus tamen verum est conditionem hanc esse necessariam in juramento assertorio ex parte materiae proximæ: non enim est satis ut assertio sit vera, si alias sit inusta, vel in honesta, ut licite possit juramento confirmari. Et hoc etiam probat exemplum de illo, qui inique revelat factum occultum proximi, et suam assertionem juramento confirmat; nam ille non solum injustus, sed etiam irreligiosus est, et hoc non propter solam turpiditatem materiae remotæ, quia illa non sufficeret, ut alia exempla ostendunt; ergo propter defectum materiae proximæ. Imo, licet materia remota esset honesta, si proxima esset inusta, juramentum in illam cadens non esset licitum. Ut si quis cum juramento revela-

ret honestum factum proximi occultum, quod ex justitia teneretur sub secreto servare, illicite uteretur juramento. Addo etiam, non solum quando assertio inusta est contra propriam justitiam, sed etiam quando est iniqua alio modo absque propria inustitia, non esse materiam honestæ et liciti juramenti: ut si quis proprium crimen occultum cum juramento revelet, solum ut se jactet, et de illo glorietur, in justitiam propriam non commitit, et nihilominus sacrilegus est sic jurando; ergo signum est etiam in juramento assertorio requiri honestatem in materia proxima, id est, in assertione ejus. Ratio autem est, quia est contra reverentiam Deo debitam afferre illum in testem ad confirmandam assertionem iniquam, quocumque modo talis sit, et de quacumque materia sit: et in hanc partem inclinat Soto, d. quæst. 1, art. 3. Nec repugnat D. Thomas; sed quia honestas assertionis ordinarie, et maxime pendet ex causa, ideo dicit justitiam juramenti ad causam jurandi pertinere.

7. *Quarta assertio, ad honestatem juramenti necessarium esse ut cum iudicio fiat.* — *Quid per iudicium in conclusione intelligatur.* — Dico quarto: ad honestatem integrum juramenti, necessarium est ut cum iudicio fiat, id est, cum debita et prudenti consideratione. Hoc etiam generatim sumptum manifestum est: nam ad omnem actum virtutis, ut studiose fiat, necessarium est prudentiae iudicium; est enim prudentia auriga moralium virtutum. Bene autem considerat D. Thom., d. art. 3, ad 3, specialiter postulari conditionem hanc in juramento propter reverentiam Dei, et labilitatem linguæ humanæ. Interrogari autem potest quid sub hac conditione includatur: nam si absolute de iudicio prudenti loquamur, sub illo comprehendentur veritas et justitia: nam sicut prudentia dictat de aliis circumstantiis in juramento servandis, ita dictat non esse Deum in testem vocandum, nisi in rebus veris et honestis. Quapropter ut sit distinctio inter illos comites, sub iudicio comprehendendi poterunt reliqua omnia, quæ, præter veritatem et justitiam, ad debitum modum jurandi, secundum rectam prudentiam desiderari possunt. Et ita significat divisus Thomas, d. art. 3, ad 2; signata vero ait ibi includi devotionem et fidem, quæ ad debitum jurandi modum necessaria sunt. Per fidem autem non intelligit fidelitatem, quæ maxime in juramento promissorio requiritur, et ad veritatem potius pertinet, sed intelligit fidem theologalem, quia oportet ut jurans

credat Deum omnia scire, ut ex argumento manifestum est. De hac autem fide merito dici posset potius supponi ad judicium, quam in illo comprehendendi; quia judicium prudentiae comparatur ad fidem, sicut conclusio ad principia. Per devotionem autem intelligit reverentiam Deo debitam ex parte jurantis, et sine dubio propter hanc causam maxime postulari solet discretio in jurante.

8. Quæ requiratur necessitas ad jurandum. — Solet autem potissimum per hanc conditionem postulari necessitas, vel gravis utilitas juramenti; nam, si hæc accedat ad veritatem et honestatem, videtur per illam compleri legitima et honesta causa jurandi; si autem hæc desit, erit juramentum vanum, et quasi otiosum; est autem contra reverentiam Deo debitam invocare nomen ejus in vanis et otiosis rebus confirmandis. Quod si quis querat quanta debeat esse hæc necessitas, respondendum breviter est, prudenti arbitrio hoc judicandum esse; et ideo hunc tertium comitem merito judicium, vel discretionem appellari, quia non potest certior regula tradi. Ad hoc autem judicium ferendum præcipue considerandus est finis juramenti, de quo in particulari postea dicemus: posito autem fine honesto et sufficienti, satis erit ad honestatem juramenti, quod aliqua moralis utilitas ad tam finem in eo expectari et operari possit, quia tunc jam cessat omnis ratio irreverentiae, quæ omnia constabunt magis ex dicendis de causis juramenti. Quantum autem peccari possit in omissione hujus vel præcedentis comitis, in l. 3 dicemus.

9. Ultimo dicendum est hos tres comites sufficienter assignatos esse pro honestate seu rectitudine juramenti. Hoc probatur sufficienter auctoritate Hieronymi, et cæterorum Theologorum, maxime cum in Scriptura habeat fundamentum. Ratione etiam constat ex dictis; nam si juramentum his circumstantiis affectum sit, non habet unde possit esse illud. Loquimur enim per se, et intra latitudinem religionis, et ex vi talis actus; nam per accidens, et ex parte operantis, vel ex generalibus circumstantiis loci aut temporis, poterit adjungi malitia, et pravae intentionis et scandali, aut similes: sed hæc quæ sunt per accidens non cadunt sub scientiam, quamvis possint hæc omnia sub judicio comprehendendi, ut diximus. Quapropter ad hos comites, præsertim judicii, reducuntur conditions interdum requisitæ jure humano ad debitum modum jurandi; ut ex parte personæ postulatur,

ut juramentum, nonni a jejunis præstetur, c. *Honestum*, 22, q. 2, et in c. 4, de *Testibus*, ut notat D. Thomas, q. 89, art. 10, ubi non explicat an hoc sit præceptum, necne. Tamen *Glossæ*, in citatis textibus, dicunt tantum esse de honestate. Semperque fuit intellectum de juramento judiciali, aut solemnni, atque etiam hoc modo consuetudine antiquatum est, ut dixit *Glossa*, in cap. *Decrevit*, 22, q. 5. Item præscribunt jura circumstantiam temporis, ut in d. c. *Decrevit*, prohibitur juramentum solemnne super *Evangelia*, certis anni temporibus, ut diebus Dominicis, a Septuagesima usque ad Pascha, etc. Tamen hoc etiam est antiquatum, ut notat *Glossa*; solum observare necesse est, ut in judicio non exigatur juramentum in diebus festis, ut supra notavimus, tract. 2, l. 2, c. 30, n. 6. Olim etiam non fiebant juramenta nisi in templo, et super altare, ac circa res sacras, ut ex Chrysostomo affirmat Sot., d. q. 1, art. 1; sed Chrysostomus non affirmat id fuisse necessarium. Neque in jure invenitur observatum, nisi in quibusdam juramentis solemnibus, maxime in piis causis, et ad commune bonum pertinentibus. Similiter ex parte personarum requiruntur in jure aliquæ circumstantiæ, quas in capit. 9 attingemus.

10. Objectio. — Sed dicet aliquis: conditio maxime requisita ad religionem juramenti est, ut fiat per Deum verum, et non per falsum; hæc autem conditio deest in illis comitibus: nam cum tria vel quatuor sint in juramento, scilicet jurans, et occasio seu causa jurandi, res quæ juratur, et per quam juratur, ex parte jurantis, recte postulatur discrecio, et ex parte rei jurata, veritas et justitia, sub qua, et sub judicio causa etiam jurandi sufficienter comprehenditur; ex parte autem ejus per quem juratur, nulla postulatur conditio, cum tamen illa maxime necessaria sit, quia vis et auctoritas juramenti inde maxime pendet. Ad hoc breviter responderi potest, primo, hanc conditionem, ex parte ejus per quem juratur, sub judicio comprehendi, maxime si verum est fidem de divina scientia, providentia, et veritate, ad judicium pertinere, ut D. Thomas dixit. Nam vera fides est, quæ facit et dirigit voluntatem, ut per verum Deum juret, et non per alium. Secundo vero respondeo, conditionem hanc non pertinere ad comites juramenti, sed ad illos supponi, esseque radicem et fundatum eorum. Sicut enim dixi fidem supponi ad judicium et prudentiam, ita nunc assero testimonium ipsius Dei non requiri ad

juramentum, ut comitem ejus, sed tanquam utilitatem, ut patet ex dictis in cap. præcedenti; ergo per se non est actus religionis. Et confirmatur, nam per se bonum est et utile actus religionis frequentare; non est autem ita utile frequentare juramentum; ergo non est actus religionis.

3. Tertio, argumentor in hunc modum: quia si juramentum esset actus religionis, maxime esset quia est quoddam judicium rectæ fidei de divina veritate, scientia et providentia; sed hinc magis sequitur esse fidei confessionem quam actum religionis; ergo inde non fit esse actum religionis. Imo potest argumentum in contrarium retorqueri; quia juramentum non est confessio fidei, quia, licet sit quidam fidei effectus, et sub ea ratione sit signum ejus, tamen per se non fit ad profundam fidem; ergo similiter non est actus religionis, quia non fit ad colendum Deum, sed ad alios humanos tines. Et ita neque religionis esse videtur, sed solius fidei, media voluntate confirmandi pactum vel promissionem, quæ voluntas non ad religionem pertinet per se loquendo, sed ad illam virtutem, vel habitum, ad quem spectat materia pacti vel promissionis, quæ potest esse justitia, vel misericordia, aut alia similis.

4. Vera sententia D. Thomæ, Cajetani, Sot. — Nihilominus vera et certa sententia est, juramentum esse actum religionis. Hæc est communis assertio D. Thomæ, d. q. 89, art. 4; ubi Cajet., Soto, et alii, et cæteri Theologi, in 3, d. 39, et reliqui omnes. Probatur autem primo ex *Scriptura*, Deuter. 6: *Dominum Deum tuum timebis*, et illi soli servies, ac per *nomen illius jurabis*, ubi juramentum ponitur tanquam actus pertinens ad latram, et servitatem Deo debitam. Idem colligitur ex secundo præcepto Decalogi, de non assumendo divino nomine in vanum, nam illud ad religionem pertinere censetur, et ideo inter præcepta primæ tabulæ collocatur, quæ ad cultum et reverentiam Dei pertinent, et ex ipsa forma et ratione præcepti, Exod. 20, constat latum esse intuitu divinæ reverentiae, et ideo Levit. 19 dicitur: *Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui*. Fit ergo illa prohibitus intuitu vitandi irreverentiam Dei; ergo e converso in juramento ratio habenda est divini cultus, et reverentia. Denique Christus Dominus, Matthæi quinto, cum moneret vitare juramentum, etiam per cœlum vel terram, rationem reddit ex habitudine ad Deum, plane indicans in jurejurando potissimum attendendum esse ad cultum et reveren-

titudo.

2. Unde argumentor secundo, quia si juramentum esset actus religionis, per se appetibile et exercendum esset, quia actus divini cultus per se, id est, propter solum cultum fieri honeste possunt, absque alia necessitate, ut patet tum inductione in omnibus aliis actibus religionis, tum ratione, quia illa est sufficiens ratio ad honestandum actum. At vero juramentum non est talis actus, ut propter se tantum appetendum sit, vel exercendum, sed propter aliquam aliam necessitatem, vel pliam